

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar: Okul devamsızlıkları ve öğrenme kayıpları üzerine bir durum çalışması**Fatma Avcı¹, Tuğçe Ekici²****DOI 10.5281/zenodo.8024572****Özet**

Yapılan araştırmalarda ailesi tarım işçisi olan öğrencilerin okula düzenli devam edemedikleri için okula, sınıfa ve derslere uyum sağlamada zorlandıkları, öğretim süreçlerinde yeteri kadar bulunamadıkları için kazanmaları gereken birçok bilgi ve beceriyi edinemedikleri ve yoğun öğrenme kayıpları yaşadıkları görülmektedir. Araştırmada öğretmenlerin ailelerinin tarımsal faaliyetleri nedeniyle okul terk etmek durumunda olan ve öğrenme kaybı yaşayan öğrencilerin durumlarına ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması desenine göre desenlenmiş olup araştırmanın verilerinin toplandığı katılımcı grubu on dört sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada toplanan nitel veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre Sınıf Öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devam edememe sebepleri aile kaynaklı, öğrenci kaynaklı ve çevre kaynaklı sebepler olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin devamsızlıklarının en yoğun olduğu dönemin okulun ikinci döneminde olduğu, öğretmenlerin çocukların okul devamsızlıkları sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı politika yapıcılara, yerel yönetimlerine ve okul yönetimlerine dönük çeşitli öneriler geliştirdikleri; öğrenme kayıpları için ise okul içi ek çalışmalar yapma önerisinin katılımcı öğretmenler tarafından sıklıkla geliştirildiği bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: mevsimlik tarım işçiliği, çocuklar, okul devamsızlığı, öğrenme kaybı, durum çalışması

Seasonal agricultural worker children: A case study on school absenteeism and learning losses

Abstract

In the researches, it is seen that the students whose families are agricultural workers have difficulty in adapting to the school, class and lessons because they cannot attend school regularly, they cannot acquire many knowledge and skills that they need to gain because they are not found enough in the teaching processes, and they experience intense learning losses. In the research, it is aimed to determine the opinions of the teachers about the situation of the students who have to drop out of school due to the agricultural activities of the teachers' families and who have learning loss, and to reveal the solution proposals. The research was designed according to the case study pattern, one of the qualitative research designs, and the participant group from which the data of the research was collected consists of fourteen classroom teachers. Qualitative data collected in the research were analyzed by content analysis method. According to the findings of the study, the reasons why students whose families are seasonal agricultural workers could not attend school were examined under three themes: family-related, student-based and environmental-related reasons.

Keywords: seasonal agricultural work, children, school absenteeism, learning loss, case study

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, fatma.epo@gmail.com

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, tugceekici@gmail.com

Giriş

Eğitim sistemine kayıt olan herhangi bir öğrencinin çeşitli nedenlerden dolayı eğitim sürecini aksatmak zorunda kalması veya eğitimine devam etmeme kararı alması, eğitim açısından istenmeyen bir durumdur (Sezgin, Koşar, Koşar ve Er, 2016). Genel olarak değerlendirildiğinde eğitimde süreklilik öğrenme kayıplarının da önüne geçmektedir. Ancak okul devamsızlığı ve devamsızlığın olası sonucu olan öğrenme kaybı yakın zamanlarda karşılaşılan bir problem değildir. Peters'e (1992) göre, okul devamsızlıkları uzun yıllardır süregelen bir sorundur. Okul devamsızlıklarının belli başlı nedenleri arasında bireysel özellikler, çevre ve okul kaynaklı faktörler ön plana çıkmaktadır. Araştırma bulguları, sürekli yapılan okul devamsızlıklarının çocukların bireysel özelliklerine bağlı olarak, motivasyon kaybı ilgi eksikliği, bıkkınlık, duyarsızlık (kayıtsızlık), eğitim programını veya eğitim sürecini beğenmeme/dikkat çekici bulmama, öğrenememe algısı, amaçsızlık gibi durumlar yüzünden ortaya çıktığını göstermektedir (Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar, 2015; French ve Conrad, 2001).

26.07.2014 tarihli ve 29072 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği madde 18'de çocukların okullara devam-devamsızlık durumları düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; *"İlköğretim kurumlarına kaydedilen mecburi ilköğretim çağındaki öğrencilerin velileri ile okul yönetimleri, il/ilçe millî eğitim müdürlükleri, maarif müfettişleri, muhtarlar ve mülki amirler 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun ilgili hükümleri gereğince çocukların okula devamını sağlamakla yükümlüdürler."* Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı mevsimlik gezici ve geçici tarım işçiliğini "en kötü biçimdeki çocuk işçiliği" biçimlerinden biri olarak tanımlamaktadır. Ülkemizde ailesine maddi katkı sağlamak adına yaklaşık 400 bin çocuk farklı sektörlerde çalışmakta olup bu çocukların %40-%50'ye yakını tarım sektöründe bulunmaktadır (Yavuz, 2019).

Aileleriyle göç eden çocuklar kimi zaman 3-7 ay kadar okula düzenli devam edemediklerinden mevsimlik ve gezici tarım göçü bu koşullardaki tüm çocukların eğitim hakkı önünde de önemli bir engel olarak görülmektedir. Her ne kadar yasal düzenlemeler yapılsa da eğitim öğretim yılı akademik takvimiyle örtüşmeyen mevsimlik tarım göçü sebebiyle öğrencilerin okula geç başlayıp erken ayrıldıkları ve eğitimlerinin büyük ölçüde aksadığı gözlenmektedir. Konu ile ilgili çeşitli sivil toplum kuruluşları ve derneklerin çalışmaları incelendiğinde, ailesi tarım işçisi olan ve okulu bırakmış çocuklara okulu bırakmalarının en önemli nedenleri sorulduğunda çocukların önemli bir kısmının ailesine yardım etmek için çalışması gerektiğini söyledikleri görülmektedir (ILO, 2006; Kalkınma Atölyesi, 2012). Milli Eğitim Bakanlığı konu kapsamında çalışmalar yürütmüştür ve yürütmektedir. Ancak burada sorunun aşılmasında en büyük etken ailelerin ekonomik durumudur. Ekonomik durumu ve eğitim seviyesi düşük düzeyde olan aileler mevsimlik tarım işçiliğine yönelmekte yine ilkbahar ve yaz aylarında kazandıkları paralar ile geçinemeyen aileler her yıl benzer süreçleri tekrar tekrar yaşamaktadırlar.

Çalışma ve yaşam koşulları açısından oldukça ağır koşullarda yaşayan aileler, çocuklarının temel ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamaktadırlar. 2002 yılında ILO'nun hazırladığı "Türkiye'de Gezici ve Geçici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları Raporu"na göre gezici tarım işçilerinin yaşadığı çadır ve çadır gruplarında uygun alt yapının bulunmamasından kaynaklı tuvalet, banyo ve çamaşır yıkama yerlerinin topluluğa açık alanlarda derme çatlı koruyucular aracılığıyla elverişsiz durumda bulunması temizlik ve sağlık açısından bulaşıcı, salgın hastalıklar başta olmak üzere sakıncalar yaratmaktadır. Ailelerin aldıkları düşük ücretleri biriktirme isteği ve kalabalık aile yapısı, yemek pişirme koşullarının

elverişsizliği ailelerin yetersiz beslenmelerine sebep olmaktadır. Alt yapı sorunundan kaynaklı çadır bölgelerinde elektrik olmayışı iletişim başta olmak üzere ailelerinin refah yaşama mahrumiyetini doğurmaktadır. Ayrıca, çadır yerleşim birimlerinin açık alanlarda kurulması doğal tehlikelere açık olması ve güvenli olmaması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Tüm bu elverişsiz yaşam koşulları ailelerin ve çocukların temel ihtiyaçlarından yoksun kalmalarına ve eğitim imkanlarından yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Mevsimlik tarım göçün yoğun yaşandığı 115 ilde yapılan bir araştırmaya göre çocukların yaklaşık %10'nun gezici tarım işçisi olarak çalıştıkları için karnelerini alamadan okullarını terk etmek durumunda kaldıkları, okulları erken terk etme ve geç başlama sürelerinin ortalama 35-40 gün civarında olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum çocukların okula ve yaşadığı çevreye uyumunu zorlaştırmakta, kaliteli ve nitelikli eğitime erişimlerini güçleştirmekte; akademik, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Karaman,2013).

Mevsimlik tarım işçisi aileleri olan çocukların okullarına devamlarına yönelik sorunlarının giderilebilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'nca 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu kapsamında da 21 Mart 2016 tarihinde Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından "Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi" konulu bir genelge yayınlanmıştır. Genelge kapsamında mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılan çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra eğitim imkanlarından en üst düzeyde yararlanabilmesi için şu adımların izlenmesi uygun görülmüştür:

Mevsimlik gezici tarım işçisi çocukların bulundukları bölgedeki okullarda eğitim almaları esastır. Çocukların okula erişimlerini ve devamını sağlamak adına ilgili il ve ilçe müdürlüklerinde "Takip Ekipleri" kurulmalı, söz konusu ekiplerde öncelikli olarak norm fazlası öğretmenler görevlendirilebilmektedir. Takip Ekipleri, sorumlu oldukları bölgedeki okullarda mevsimlik tarım işçisi çocukları belirlemeli, belirlenen çocukların listelerini göç edilen il/ilçe müdürlüklerine teslim etmelidir. Çocukların okula devam durumları e-okul sistemi üzerinden titizlikle takip edilmeli, bu konuya ilişkin farkındalık artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Ortaokul kademesindeki mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklar öncelikle yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilmeli, yerleştiremeyen ortaokul ve ilkokul öğrencileri taşınmalı eğitimden faydalandırılmalıdır. Gerekli olduğu durumlarda ailelerin yaşadıkları çadır yerleşim alanlarında mobil, prefabrik benzeri sınıflar açılmalı, söz konusu sınıflarda tecrübeli öğretmenlerin görevlendirilmesi sağlanmalıdır. İhtiyaç duyulması halinde, mevsimlik tarım işçisi çocukların öğrenme kayıplarını gidermeye yönelik telafi eğitimleri düzenlenmeli; çocukların okul kıyafeti, kırtasiye ve benzeri ihtiyaçları Kaymakamlık SYDV (Sosyal Yardımlaşma Vakfı) aracılığıyla karşılanmalıdır. Özel gereksinimli öğrencilerin tespit edilmesi durumunda gerekli rehberlik ve özel eğitim hizmeti sunulmalıdır. Takip Ekipleri çalışmalarını altı ayda bir ilgili İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine raporlamalıdır.

2017 yılında yayımlanan 2017-2023 arasındaki çalışmaları kapsayan Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programına göre mevsimlik tarımda çocuk işçiliğinin önlenmesinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı gibi çeşitli kamu kurumlarına ve valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler gibi yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Bu bağlamda söz konusu kurum ve kuruluşlar ailelerinin güçlendirilmesi, çocukların eğitime erişim ve devamının sağlanması, çalıştırılan çocuklara yönelik destek hizmetlerinin sunulması, kurumlar arası iş birliğini sağlayarak çocuk işçiliğinin önlenmesine ilişkin farkındalık artırıcı çalışmalar düzenlemelidir. Ayrıca; bahsi geçen sorunun çözümüne yönelik sendika, ulusal ya da uluslar

arası sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde olmalıdır. Bu bağlamda, 50 ve daha az işçi çalıştırılan tüm işletmeler yürürlükteki “İş Kanunu” ile ilgili düzenlemelere tabi olmalı, çocukların mevsimlik gezici tarım işlerinde çalıştırılması kesinlikle yasaklanmalıdır. Söz konusu kanun maddesine ilişkin denetlemeler ilgili kurumlar ve kolluk kuvvetleri aracılığıyla titizlikle yapılmalı, mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerle ilgili düzenli ve ayrıntılı veri toplanması, bu aileler için koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve mevsimlik tarım işçiliği yapan hanelerdeki çocukların eğitim imkanlarından en üst düzeyde yararlanabilmesi için ilgili taşra teşkilatı güçlendirilmeli, henüz okul çağına gelmemiş çocukların eğitim ve bakım hizmetlerini sağlamaya yönelik Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler il müdürlükleri tarafından çadır yerleşim alanlarında çocuk gelişim uzmanları görevlendirilmelidir. İlgili İl/İlçe Milli Müdürlüklerince çadır yerleşim alanlarında eğitim ve sosyal faaliyetler için bina tesis edilmelidir (Kapsayıcı ve Katılımcı Okullar İçin Eğitimcilere Yönelik Çocuk İşçiliği ve Ayrımcılıkla Mücadele Rehberi Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çocukları ve Eğitim, 2019). Her ne kadar Milli Eğitim Bakanlığı konu ile ilgili olarak çalışmalar ve düzenlemeler yapsa da mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan ailelere ve çocuklara ilişkin bir kayıt düzeninin olmaması bu kesime yönelik kapsamlı veri elde etmeyi ve alana ilişkin sorunları gidermeyi zorlaştırmaktadır.

Çocukların sürekli devamsızlık yapmaları sadece onları değil esasen tüm okulu etkilemektedir. Hatta bu durumlarda okula devam eden diğer öğrencilerin ve öğretmenlerinin motivasyon kaybı yaşamaları olası bir durumdur. Bu nedenlerle okul terki ve sonrasında ortaya çıkan öğrenme kayıpları üzerinde önemle durulmalıdır. Okulu bırakma sorunun en önemli tarafları öğrenciler, öğretmenler, veliler, okul idaresi ve okul sistemidir. Eğitimi tamamlamadan okulu erken dönemde bırakmanın bireylerin gelişimi üzerinde oldukça olumsuz etkileri vardır. Bunlardan en önemlisi öğrenme kayıplarıdır. Öğrenme kaybı, en görünür haliyle öğrencilerin sınav notlarında ve akademik başarı düzeylerinde gözle görülür bir gerileme ile kendini göstermektedir (Menard ve Wilson, 2013). Öğrencinin akademik başarısında yaşanan gerilemeyle birlikte ilerleyen kademeler için gerekli olan ve alt yapı teşkil eden öğrenmelerin eksik kalması çocuğun ilerleyen eğitim hayatını olumsuz etkileyen bir etmendir. Diğer yandan yaptıkları devamsızlıklar nedeniyle Okula karşı olumlu tepkiler geliştiremeyen öğrenciler bir süre sonra okuldan tamamen soğuyabilmektedirler, bu durumdaki öğrencilerin eğitim öğretim hayatı da son bulabilmektedir (Şanlı, Altun ve Tan, 2015).

Alanyazında okul devamsızlığının nedenlerini araştıran çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Örneğin Yıldız ve Kula (2011)’nin ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada; öğrencilerin devamsızlık yapma nedenlerinin arasında en sık ifade edilen neden “seviye tespit sınavına” çalışmak amacıyla okula devam etmemeleridir. Araştırma bulgularına göre okula devam etmemenin nedenlerine yönelik sonuçlar; aile, okul, çevre ve bireysel kaynaklı nedenler olmak üzere dört ana neden etrafında toplanmaktadır. (Kartal ve Eryılmaz Ballı, 2020). Analiz edilen araştırmaların okul devamsızlığının nedenlerine yönelik sonuçları incelendiğinde aile kaynaklı nedenlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Aile kaynaklı nedenler içinde en sık ifade edilen sorunlar ise; ailelerin ilgisizliği, anne ya da babanın vefat etmesi, anne babanın ayrı olması, ailenin eğitim düzeyinin düşük olması, ekonomik koşulların yetersizliği, kardeş sayısı, sürekli göç biçiminde bir sıralama görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, okul devamsızlığının nedenleri arasında, tüm dünyanın yüzleştiği günümüzün en önemli problemleri arasında sayılan ülkeden ülkeye göç veya ülke içerisinde çeşitli zaman dilimlerinde yapılan mevsimlik göçler, ekonomik yetersizlikler (Özbaş, 2010;

Özdemir, Şirin ve Sezgin 2009), ailenin alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunması (Aküzüm, Yavaş, Tan ve Uçar, 2015; Kartal ve Eryılmaz, 2020; Tunç, 2011; Uysal, 2008), anne-baba eğitim seviyesinin düşük olması (Hoşgör ve Smits, 2006), akran ilişkileri (Taş, Selvitopu ve Borave Demirkaya, 2013), aile baskısı (Adıgüzel, 2013; Alat ve Alat, 2011; Şimşek, 2011) bulunmaktadır. Bu sonuçlar okul devamsızlığının özellikle temel eğitim düzeyindeki çocukların okullarına devam edememesinin nedenleri ve sonuçları üzerinde analiz yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Araştırma bu düşünce üzerine şekillenmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre okul devamsızlığı ve öğrenme kayıplarının detaylı bir biçimde incelendiği bu çalışmanın alan yazında önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir. İlkokul öğretmenlerinin görüşlerine göre, okul devamsızlığı ve öğrenme kayıplarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin ilkokul öğrencilerinin okula devam edememelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin ilkokul öğrencilerinin okul devamsızlıkları sonucunda yaşadıkları öğrenme kayıplarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin ilkokul öğrencilerinin okula devam edememe ve öğrenme kayıplarına ilişkin önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma ilkokul öğretmenlerinin görüşlerine göre, okulu terki ve öğrenme kayıplarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu temel amaç çerçevesinde araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması desenine göre oluşturulmuştur. Durum çalışması, gerçek hayat bağlamında güncel ve sınırları belirlenmiş (Yin, 2009) bir ya da birden fazla durum ya da olay hakkında gözlemler, görüşmeler vb. çeşitli veri toplama araçları ile toplanan verilerin sistematik bir şekilde incelendiği, keşfedildiği ve zengin bir şekilde betimlendiği bir araştırma desendir (Creswell, 2013; Merriam, 2015). Güncel bir konu olan okul terkini odak alan bu araştırma, sınırlı bir bölgede okul terki durumuna ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya koyarak bu görüşler üzerinden sonuç ve önerilerin sıralanmasını hedeflemektedir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı grubunu belirlenmesinde nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda araştırmanın amacıyla doğrudan ilişkili katılımcıların sürece dahil edilebilmeleri için ölçüt ya da ölçütler takımının oluşturulması gerekir (Merriam, 2009). Araştırmada da tarım işçisi aileye sahip olan ve okulu terk ederek öğrenme kaybına uğrayan öğrencilere sahip olma ölçütü göz önünde bulundurulmuş ve gönüllülük esasına göre katılımcı öğretmenler belirlenmiştir. Araştırmanın katılımcılarını Eskişehir Seyitgazi ilçesinde iki ilkokulda görev yapmakta olan 14 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde gönüllülük esası ön planda tutulmuştur. Tablo 1’de katılımcı öğretmenlere ilişkin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve mesleki deneyim yılı gibi bilgilerin açıklandığı demografik veriler sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcı öğretmenlere ilişkin demografik veriler

Değişkenler	Demografik Özellikler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	10	71,4
	Erkek	4	28,6
	Toplam	14	100.0
Yaş	20-25 yaş	0	0
	26-30 yaş	2	14,3
	31-35 yaş	9	64,3
	36-40 yaş	2	14,3
	41-45 yaş	1	7,1
	46 yaş ve üzeri	0	0
	Toplam	14	100.0
Öğrenim Durumu	Lisans	12	85,7
	Yüksek Lisans	2	14,3
	Toplam	14	100.0
Mesleki Deneyim Süresi	1-5 yıl	0	0
	6-10 yıl	2	14,2
	11-15 yıl	7	50,0
	16-20 yıl	5	35,8
	Toplam	14	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcı öğretmenlerin cinsiyet farklılıklarına göre dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin 10’u (%71,4) kadın, 4’ü (%28,6) erkek olup araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin sayısı erkek öğretmenlerin sayısına göre fazladır. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre Dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin 10’u (%85,7) lisans mezunu, 2’si (%14,3) yüksek lisans mezunu olduklarını dile getirmişlerdir. Tablo 2’ye göre araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin mezuniyet durumları incelendiğinde büyük çoğunluğunun 12 (%85,7) lisans mezunu oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları incelendiğinde, Tablo 3’e göre, araştırmaya 6-10 yıl mesleki deneyimi olan 2 (%14,2), 11-15 yıl mesleki deneyimi olan 7 (%50,0), 16-20 yıl mesleki deneyimi olan 5 (%35,8), öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyim süreleri incelendiğinde, 11-15 yıl mesleki deneyimi olan öğretmenlerin sayısının diğer mesleki deneyim gruplarına göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında belirlenen alt problemlere ilişkin verileri elde etmek amacıyla araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış, görüşme formu aracılığıyla araştırmaya katılan öğretmenler ile görüşme yapılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken ayrıntılı bir şekilde alan yazın incelemesi yapılmış, uzman görüşü alınarak madde sayıları belirlenmiştir. Toplamda 4 maddeden oluşan nihai görüşme formunda yer alan soruların anlaşılabilirliğini tespit etmek amacıyla 3 sınıf öğretmeni ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Uzmanlardan alınan geri dönütler ve pilot uygulama sonucunda nihai görüşme formunda bulunan soruların açık, net ve anlaşılır olduğu tespit edilmiş ve araştırmada veri toplama sürecine geçilmiştir. Veri toplama süreci bir ay sürmüş olup, 15.05.2022-15.06.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde görüşme yapılan tüm katılımcı öğretmenlere öncelikle araştırmaya gönüllü katıldıklarına dair bir onam formu

imzalatılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen analiz çalışmasından sonra ulaşılan bulgular da katılımcı öğretmenlerle paylaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda toplanan verilerin analizinde yaygın olarak betimsel analiz veya içerik analizi kullanılmaktadır. Araştırmada da içerik analizi süreci benimsenmiştir. İçerik analizi, araştırmaya ilişkin verilerin detaylı bir biçimde incelenmesini gerektiren çalışmalarda en etkili analiz yöntemlerinden biri olarak görülmektedir. Araştırmaya ilişkin verileri açıklamayı sağlayan kavram ve kategorileri belirleme hedefiyle verilerin dikkatli, derinlenmesine, sistematik ve tarafsız bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Baltacı, 2019). Araştırma kapsamında görüşmeler sonucu elde edilen veriler analiz edilirken ilk olarak ses kayıtları yazıya geçirilmiş bu sayede konuşmaların veri metnine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Söz konusu veriler araştırma soruları doğrultusunda kodlanmış, tespit edilen kodlar arasında ortak özellikler belirlenmiş ve bu kodlar çeşitli kategoriler altında toplanarak araştırmanın temalarına ulaşılmıştır.

Araştırmada yapılan analiz çalışmasının son haline ulaşılması Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirdiği formül kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Güvenirlik=görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı). Kodlama cetvelini sına ve güvenilirliğini ölçme aşamasında yapılan bir işlem olarak araştırmacılar arasında uyum güvenirliği % 84 olarak bulunmuştur ve ulaşılan bu güvenirlik değerinin yapılan bilimsel çalışmalara uygun bir değer olduğu tespit edilmiştir (Miles & Huberman, 1994).

Bulgular

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında belirlenen ilk araştırma sorusu “Sınıf Öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devam edememe durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?”. Bu araştırma sorusuna ilişkin veriler, araştırmacıların hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla öğretmenler ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. Tablo 2’de öğretmenlerin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devam edememe sebepleri; Tablo 3’te ise öğretmenlerin öğrenci devamsızlıklarının en yoğun yaşandığı döneme ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 2. Sınıf Öğretmenlerinin Ailesi Mevsimlik Tarım İşçisi Olan Öğrencilerin Okula Devam Edememe Sebeplerine İlişkin Görüşleri

Temalar	Kodlar	n
Aile kaynaklı sebepler	Öğrencinin tarım işçisi olarak çalıştırılması	10
	Öğrencinin ev işlerini ve kardeş bakımını üstlenmesi	7
	Ekonomik koşulların yetersizliği	4
	Eğitime gereken değerin verilmemesi	2
	İlgisizlik	2
Öğrenci kaynaklı sebepler	Okul kültürüne uyum sağlayamama	4
	Yeni çevreye uyum sağlayamama	3
	Dışlanma korkusu	2
	Başarısızlık kaygısı	2
	İş imkânlarının yetersizliği sonucu zorunlu göç	3

Çevre kaynaklı sebepler	Ev ortamının bulunmaması, çadır kentte yaşam	3
	Çadır kent-okul arası ulaşımın sağlanamaması	3
	Sağlıksız ve elverişsiz yaşam koşulları	2

Tablo 2 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devam edememe sebepleri; aile kaynaklı sebepler, öğrenci kaynaklı sebepler ve çevre kaynaklı sebepler olmak üzere 3 temada incelenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin en çok aile kaynaklı sebepler yüzünden okula devam edemediklerini ifade etmişlerdir. İkinci olarak öğretmenlerin 4'ü öğrencilerin okula devam edememe sebeplerinin öğrenci kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 3'ü ise çevre kaynaklı sebeplere değinmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin öğrencilerin, aile kaynaklı okula devam edememe sebeplerine ilişkin en çok dile getirdikleri sebeplerden başlayarak görüşleri incelendiğinde; öğrencinin tarım işçisi olarak çalıştırılması, öğrencinin ev işlerini ve kardeş bakımını üstlenmesi, ekonomik koşulların yetersizliği, eğitime gereken değerin verilmemesi ve ilgisizlik şeklinde bir sıralama karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda öğretmenlerden bir kısmı görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Ailelerinin tarımla uğraşmaları ve tarım işlerinde çocuklarından yardım almaları, büyük çocuğun evde küçük kardeşlerinin bakımını ve ev işlerinin sorumluluğunu üstlenmesi sebebiyle okula devam edemiyorlar (Ö1).

Aslında en büyük sebep ekonomik, eğer her aile doğduğu topraklarda ekonomik açıdan refah düzeyde yaşayabilseydi bu sorunlar hiç yaşanmazdı. İnsanlar tamamen ekonomik sebeplerden, maddi imkânsızlıklar yüzünden yer değiştiriyorlar ve çocuklarının temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamıyor, okula gönderemiyorlar (Ö5).

Öğrencilerin okula maddi imkânsızlıklar yüzünden devam edemediğini düşünüyorum. Ayrıca aileler bilinçli değiller, ne yazık ki eğitime gereken değeri vermiyorlar hatta çocuklarını tarım işçisi olarak görüyorlar ya da evde küçük kardeşlerine bakmalarını istiyorlar (Ö8).

Görüşme yapılan öğretmenlerin öğrenci kaynaklı okula devam edememe sebeplerine ilişkin en çok dile getirdikleri sebeplerden başlayarak görüşleri incelendiğinde; okul kültürüne uyum sağlayamama, yeni çevreye uyum sağlayamama, dışlanma korkusu ve başarısızlık kaygısı şeklinde bir sıralama karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda öğretmenlerden bir kısmı görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Bazen şunu gözlemliyorum, çocuklar şehir değiştirdikleri için yeni çevreye ve okula adaptasyon sorunu yaşıyorlar. Dışlanacaklarını düşünüp okula alınamayıp kendileri okula devam etmek istemiyor (Ö7).

Bu öğrenciler sürekli yer değiştirdikleri için okul kültürüne uyum sağlayamıyorlar. Arkadaşlar arasında kopukluk, dersler arasında kopukluk olduğu için dışlanma korkusu ve başarısızlık kaygısı yaşıyorlar. Bu sebeple okula gelmek istemiyorlar, aileler de hem bilinçli olmadıkları hem de çocukları tarım işçisi olarak kullandıkları için okula devam etmeleri konusunda ısrarcı olmuyorlar (Ö12).

Görüşme yapılan öğretmenlerin bir kısmı, öğrencilerin çevre kaynaklı sebepler yüzünden okula devam edemediklerini ifade etmişlerdir. En çok dile getirilen sebeplerden başlayarak

öğretmen görüşleri incelendiğinde; iş imkânlarının yetersizliği sonucu zorunlu göç, ev ortamının bulunmaması ve çadır kentte yaşam, okul – çadır kent arası ulaşım sağlanamaması, sağlıksız ve elverişsiz koşullar yönündeki görüşler ön plana çıkmıştır. Bu konuda öğretmenlerden bir kısmı görüşlerini şu şekilde belirtmektedir:

Sadece dönemlik olarak geldiklerinden evlerinin bulunmaması, çadır kentte sağlıksız ve elverişsiz, zor yaşam koşullarının olması çocukları okuldan alıkoyuyor (Ö2).

Öncelikle ailelerin iş imkânlarının yetersizliği sonucu doğdukları ve yaşadıkları toprakları terk ederek yaşam koşullarının çok ağır olduğu çadır kentlerde yaşamak zorunda kalmaları, çadır kentlerde çocukların temel ihtiyaçları başta olmak üzere eğitim hayatına dair hiçbir ihtiyacının karşılanamaması çocukların okula devam etmelerinin önündeki en büyük engel (Ö6).

Tüm bu sebeplerin yanı sıra bu sene nisan ayından itibaren okul – çadır kent arasında ulaşım sağlanamadı, servis olmadığı için öğrenciler ikinci dönem hemen hemen hiç okula gelemediler (Ö8).

Tablo 3. Sınıf Öğretmenlerinin Ailesi Mevsimlik Tarım İşçisi Olan Öğrencilerin Devamsızlıklarının En Yoğun Olduğu Döneme İlişkin Görüşleri

Temalar	n
İkinci dönem bahar aylarında (Mart-Nisan-Mayıs)	10
Birinci dönem başında ve ikinci dönem sonunda (Eylül-Mayıs)	4

Tablo 3 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin devamsızlıklarının en yoğun olduğu döneme ilişkin görüşleri; ikinci dönem bahar aylarında, birinci dönem başında ve ikinci dönem sonunda olmak üzere 2 temada incelenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin en çok ikinci dönem bahar aylarında devamsızlık yaptıklarını dile getirmiştir. Öğretmenlerin 4’ü ise öğrencilerin birinci dönem başında ve ikinci dönem sonunda yoğun olarak devamsızlık yaptıklarını dile getirmişlerdir. Bu konuda öğretmenlerden ikisi görüşlerini şu şekilde açıklamışlardır:

Öğrenciler en yoğun ikinci dönem bahar aylarında devamsızlık yapıyorlar. Özellikle nisan ve mayıs ayları mahsul toplama zamanlarına denk geldiği için bu aylarda neredeyse hiç okula gelmiyorlar (Ö7).

Bazı ürünlerin toplanma zamanı Eylül ayına rastladığı için öğrenciler dönem başında okula gelmeyebiliyor ancak ekim sonuna doğru başlayabiliyor. Mayıs-Haziran aylarında tekrar hasat zamanı başlıyor ve mayıs ayı itibari ile bu öğrencileri hiç göremiyorsunuz (Ö11).

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmada cevabı aranan ikinci araştırma sorusu “Sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerinin okul devamsızlıkları sonucunda yaşadıkları öğrenme kayıplarına ilişkin görüşleri nelerdir” sorusudur. Tablo 4’de sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerinin okul devamsızlıkları sonucunda yaşadıkları öğrenme kayıplarına ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 4. Sınıf Öğretmenlerinin Ailesi Mevsimlik Tarım İşçisi Olan Öğrencilerin Okul Devamsızlıkları Sonucunda Yaşadıkları Öğrenme Kayıplarına İlişkin Görüşleri

Temalar	n
Akademik gelişime ilişkin öğrenme kayıpları	10
Sosyal gelişime dair öğrenme kayıpları	7
Öz bakım becerilerine ilişkin öğrenme kayıpları	5
Duygusal gelişime ilişkin öğrenme kayıpları	4

Tablo 4 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okul devamsızlıkları sonucu yaşadıkları öğrenme kayıpları; akademik gelişime ilişkin öğrenme kayıpları, sosyal gelişime ilişkin öğrenme kayıpları, öz bakım becerilerine ilişkin öğrenme kayıpları ve duygusal gelişime ilişkin öğrenme kayıpları olmak üzere 4 temada incelenmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin en çok akademik gelişime dair öğrenme kayıpları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. İkinci olarak öğretmenlerin 7'si öğrencilerin sosyal gelişime dair öğrenme kayıpları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 5'i öğrencilerin öz bakım becerilerine dair, öğretmenlerin 4'ü ise duygusal gelişime dair öğrenme kayıpları yaşadıklarına değinmişlerdir. Bu konuda öğretmenlerden bir kısmı görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

En fazla öğrenme kayıpları akademik alanda yaşanıyor. Öğrenciler okula devam edemedikleri için özellikle ikinci döneme ait çoğu kazanımı öğrenemiyorlar. Kazanımları öğrenemeyince başarısız oluyor. Bu defa arkadaşları tarafından daha az kabul görüyorlar. Uzun süre okuldan uzak kaldıkları için okul kültürünü de unutuyorlar. Arkadaşlık kurma, oyunlara katılma, kendini yazılı ya da sözlü olarak ifade etme gibi sosyal becerilerine ilişkin sıkıntılar da yaşanıyor (Ö3).

Akademik kayıpların yanı sıra öz bakım becerilerinin gelişimine dair sıkıntılar da oluyor. Öğrenciler çadır kentte hijyenik ortamlarda yaşamadıkları, olanakları kısıtlı olduğu ve aileleri çok ilgilenemedikleri için kişisel bakımlarını ve temizliklerini yeterince yapamıyorlar hatta kişisel bakım ve temizliklerini yapmayı öğrenemiyorlar. Okula devam ediyor olsalar bu becerileri de öğrenirler ve daha az sorun yaşarlar (Ö9).

Hem sosyal hem duygusal gelişime ilişkin öğrenme kayıpları yaşıyorlar. Göç ettikleri için sürekli arkadaş, okul ve çevre değiştiriyorlar. Sağlıklı arkadaşlık ilişkileri kuramıyorlar. Uzun bir süre yeni ortama alışamıyorlar ve teneffüste hep yalnız kalıyorlar. Dışlanma korkusu, başarısızlık kaygısı içine kapanmalarına sebep oluyor, duygusal açıdan oldukça yıpranıyorlar. Bir yabancı gibi arkadaşlarını dışarıdan izliyorlar (Ö14).

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devamsızlıklarını ve öğrenme kayıplarını önlemeye ilişkin önerileri nelerdir? Tablo 5'te sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devamsızlıklarını; Tablo 6'da ise öğrenme kayıplarını önlemeye ilişkin önerileri yer almaktadır.

Tablo 5. Sınıf Öğretmenlerinin Ailesi Mevsimlik Tarım İşçisi Olan Öğrencilerin Okul Devamsızlıklarını Önlemeye İlişkin Görüşleri

Temalar	Kodlar	n
Politika yapıcılara öneriler	Caydırıcı cezai yaptırım uygulama	10
	Çadır kentte okul/sınıf açma	8
	İş olanaklarının ve istihdamın arttırılması	8
	Gezici okul uygulaması	3
	Yaz okulu telafi programı uygulaması	2
Yerel yönetimlere öneriler	Çadır kent yaşam koşullarının iyileştirilmesi	8
	Ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılanması	7
	Okul-çadır kent ulaşım hizmetinin sağlanması	5
Okul yönetimlerine öneriler	Aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimler düzenleme	5
	Veli ile sağlıklı iletişim kurmada aracı olma	4
	Kaynaşmayı sağlayan sosyal projeler yürütme	2
	Yerel yönetim ile iş birliği içinde çalışma	2

Tablo 7 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okula devamsızlıklarını önlemeye ilişkin önerileri; politika yapıcı kaynaklı öneriler, yerel yönetim kaynaklı öneriler ve okul yönetimi kaynaklı öneriler olmak üzere 3 temada incelenmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okul devamsızlıklarını önlemeye ilişkin en çok politika yapıcı kaynaklı önerileri dile getirmişlerdir. İkinci olarak öğretmenlerin 8'i öğrencilerin okul devamsızlıklarını önlemeye ilişkin yerel yönetim kaynaklı önerileri ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin 3'ü ise okul yönetimi kaynaklı önerilere değinmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin öğrencilerin, okul devamsızlıklarını önlemeye ilişkin politika yapıcı kaynaklı en sık ifade ettikleri önerilerden başlayarak görüşleri incelendiğinde; caydırıcı cezai yaptırımların uygulanması, çadır kentte okul/sınıf açma, iş olanaklarının ve istihdamın arttırılması, gezici okul uygulaması ve yaz okulu telafi programı uygulaması şeklinde bir sıralama karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda öğretmenlerden bir kısmı görüşlerini şöyle açıklamışlardır:

Şu an uygulanan cezai yaptırımlar yetersiz kalıyor, veli hiç önemsemiyor. Yasal düzenlemeler yapıp daha caydırıcı yaptırımlar uygulanabilir (Ö2).

Bence alınması gereken ilk önem bu insanları doğup büyüdükleri topraklardan koparmamak adına yaşadıkları bölgelerde iş olanaklarının ve istihdamın arttırılması, eğer bu durum sağlanamıyorsa ailelerin yaşadıkları çadır kentlerde konteynir okul/sınıf açılabilir, bir nevi öğrenci okula gidemiyorsa okul öğrenciye gitmeli (Ö5).

Okul – çadır kent arası ulaşım hizmetinin sağlanması ile ilgili sorunlar yaşanıyor, bu yıl yaşadığımız gibi, öğrenciler iki aydır servis olmadığı için okula erişim sağlayamıyorlar. Bu durumda gezici okul uygulaması ile çadır kentte geçici sınıflar açılabilir. Bu sınıflarda ilde depo

durumunda bekleyen norm fazlası öğretmenler görevlendirilebilir. Böylece hem çocuklar eğitimden uzak kalmaz hem de o öğretmenler öğrencileri ile kavuşmuş olur (Ö6).

Öncelikle cezai yaptırımların gücü, caydırıcılığı arttırılmalı, aile çocuğunu okula göndermediğinde devlet tarafından ciddi bir yaptırıma maruz kalacağını bilmeli. Bu çocuklar göçebe yaşadıkları için okula ve derslere uyum sağlamada sorun yaşıyorlar, dışlanma korkusu ile okula devam etmek istemiyorlar. Yazın çadır kentlerde telafi programları uygulanırsa çocuklar derslerinden geri kalmaz bu sayede öz güvenleri de yükselir, okul döneminde daha hevesli olurlar (Ö10).

Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir kısmı, öğrencilerin okul devamsızlıklarını önlemeye ilişkin yerel yönetim kaynaklı önerileri dile getirmişlerdir. En çok dile getirilen önerilerden başlayarak öğretmen görüşleri incelendiğinde; çadır kent yaşam koşullarının iyileştirilmesi, ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, okul – çadır kent ulaşım hizmetlerinin sağlanması yönündeki görüşler ön plana çıkmıştır. Bu konuda öğretmenlerden ikisi görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

Aileler ve çocuklar çadır kentte çok zor koşullarda yaşıyorlar. Sağlıksız ve elverişsiz koşullar var, ısınmadan beslenmeye, temizliğe çok ciddi sorunlar hepsi. Yerel yönetimlerin desteğiyle ailelerin barınma başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik adımlar atılırsa çocukların okul devamsızlıklarının azalacağını düşünüyorum (Ö11).

Aileler tarafından çocukların beslenme, giysi, kırtasiye gibi ihtiyaçları yeterince karşılanamıyor bu yüzden çocuklar okula devam etmede güçlük yaşıyorlar. Yerel yönetimler ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yardım kampanyaları düzenleyebilir daha çok destek olabilir. Ayrıca bu yıl yaşadığımız gibi servis ayarlanamamasından kaynaklı öğrencilerin devamsızlık yapmalarını önlemek için gerekirse yerel yönetimler araç tahsisi yapmalı ya da Bakanlıklardan destek istemeli (Ö13).

Görüşme yapılan öğretmenlerin bir kısmı öğrencilerin okul devamsızlıklarını önlemeye ilişkin okul yönetimi kaynaklı önerilerde bulunmuştur. En çok dile getirilen önerilerden başlayarak öğretmen görüşleri incelendiğinde; aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimler düzenleme, veli ile iletişim kurmada aracı olma, kaynaşmayı sağlayan sosyal projeler yürütme, yerel yönetim ile iş birliği içinde çalışma yönündeki görüşler yoğun bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda öğretmenlerden bir kısmı görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

Okul yönetimi öğrencilerin okula uyumunu kolaylaştırarak devamsızlıkları azaltmak için aile ve öğrenci etkinlik günleri düzenleyebilir ya da kaynaşmayı, yardımlaşmayı ve paylaşmayı ön gören sosyal projeler ile okula bir hareketlilik getirebilir (Ö6).

Okul yönetiminin desteği çok önemli özellikle biz bu öğrencilerin velilerine ulaşmada büyük sıkıntı yaşıyoruz, hiç ulaşamadığımız veliler oluyor. Okul yönetimi mutlaka veli ile iletişim kurmamızda aracı olmalı. Gerekirse ailelerinin işverenlerine ya da muhtarlara ulaşarak mutlaka görüşme sağlanmalı. Ayrıca belirli periyotlarda uzmanların ve okul idarecilerinin katılımıyla aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimler düzenlenmeli (Ö7).

Mutlaka ailelerin bilinçlendirilmesi gerekiyor, okul yönetimleri aracılığıyla veli bilgilendirme eğitimleri organize edebilir. Okul yönetimleri yerel yönetimler ile sürekli diyalog halinde olmalı, iş birliği içinde bu sorunu çözmeliler diye düşünüyorum (Ö12).

Tablo 8. Sınıf Öğretmenlerinin Ailesi Mevsimlik Tarım İşçisi Olan Öğrencilerin Öğrenme Kayıplarını Önlemeye İlişkin Görüşleri

Temalar	n
Okul içi ek çalışma yapma	12
Okul dışı ek ödevlendirme ve takip	10
Yaz telafi kursu	3

Tablo 8 incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin tamamına yakını ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin öğrenme kayıplarını önlemeye ilişkin okul içi ek çalışma yapma önerisinde bulunmuşlardır. İkinci olarak öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrenme kayıplarını önlemeye yönelik okul dışı ek ödevlendirme ve takip önerisini dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin bir kısmı ise öğrenme kayıplarını önlemeye ilişkin yazın telafi kursu açılması önerisinde bulunmuştur.

Bu konuda öğretmenlerden ikisi görüşlerini şöyle belirtmektedir:

Bu öğrencilerin öğrenme kayıplarını azaltmaya yönelik okul içi kimi zaman derslerde kimi zaman teneffüslerde ek çalışmalar yapılabilir, öğrencinin kazanım eksikleri belirlenip o eksikleri gidermek için çalışma kâğıtları hazırlanabilir. Hiç okula devam edemeyen öğrencilerin ise velileri ile iletişime geçip derste yapılanlar gönderilebilir, ek ödevler verilebilir yani okul dışı ek ödevlendirme ve takip sistemi ile bu öğrencilerin süreçten kopması engellenebilir (Ö4).

Yazın memleketlerine döndüklerinde bu öğrenciler için telafiye yönelik yaz kursları açılabilir. Bu sayede hem öğrencilerin kazanım eksikleri giderilmiş olur hem de sosyalleşmeleri sağlanır (Ö9).

Sonuç ve Öneriler

İlkokul öğretmenlerinin görüşlerine göre, okul devamsızlığı ve öğrenme kayıplarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada toplamda on dört öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada ulaşılan bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okul devamsızlığına ilişkin en çok ifade ettikleri sebepler; öğrencinin ailesi tarafından tarım işçisi olarak çalıştırılması, evde kalan küçük kardeşlerinin bakımını üstlenmesinin beklenmesi, ailelerin ekonomik koşullarının yetersizliği, eğitime gereken önemi vermemeleri, öğrencinin göç etmek durumunda kaldığı için okul kültürüne ve yeni çevreye uyum sağlayamaması, dışlanma ve başarısızlık korkusu, çadır kentte yaşam koşullarının ağır olması ve öğrencinin temel ihtiyaçlarının karşılanamaması olarak ifade edebilir.

Tüm dünyada tarım sektöründe çalıştırılan çocuklar eğitim haklarına ulaşma ve eğitimlerini tamamlayabilme açısından en dezavantajlı gruplar arasındadır. Hatta Dünyadaki çocuk işçilerin yarısından fazlası tarım sektöründe çalıştırılırken tarım sektöründe çalışmaya başlama yaşı 5-7 yaşlarına kadar düşmektedir. Savaşlar, doğal afetler ve son olarak tüm Dünya’da etkili olan pandemi nedeniyle gelişen zorunlu göçler 2012 yılından bu yana çocuk işçilerin sayısı ciddi oranda artmasına neden olmuş; tüm çocuk işçiler arasında tarımda çalışanların sayısı 2012’de 98 milyon (%58)’iken 2018’de bu sayı 108 milyona (%71) kadar yükselmiştir. Türkiye’de ise tarımsal üretim bahar ve yaz döneminde yoğunlaşırken mevsimlik gezici tarım işçileri de aileleri ile birlikte iş bulma durumunun daha çok olduğu Çukurova’da, Ege, Marmara ve Karadeniz bölgelerinde yöneldikleri görülmektedir. Türkiye’de de çocuk işçiliği diğer sektörlere göre en yaygın olarak tarım sektöründe görülmektedir. Diğer yandan Türkiye’ye zorunlu göçle Suriye, Afganistan, Irak ve diğer ülkelerden gelen çocukların da mevsimlik tarım işinde yaygın olarak çalıştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda son dönemlerde sorunun ortadan

kaldırılması yerine daha da arttığı ifade edilebilir. Oysa ki çocuk işçiliğinin azaltılması ve ortadan kaldırılmaya yaklaşılmaya hedefi 2014-2023 Ulusal İstihdam Stratejisi kapsamında 2023 yılına ertelenmiştir. Stratejiye incelendiğinde, 2023 yılında diğer alanlardaki çocuk işçiliği ise %2'nin altına düşürüleceğinin hedeflendiği görülmektedir. Öte yandan bu konuda son dönemlerde ülkemizde umut verici çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalardan birisi de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü ile Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi iş birliğinde yürütülen, Avrupa Birliği (AB) kaynaklarıyla finanse edilen, Genç Hayat Vakfı'nın uygulama ortağı olduğu "Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi" dir. Projenin temel hedefi çocuk işçiliği ile mücadele konusunda farkındalık oluşturmak, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik destek sağlamak, ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda ilgili kamu ve sivil toplum hizmetlerine erişimini sağlayacak yönlendirmelerde bulunmak, çocuk işçiliği riski bulunan çocukların okula devam durumlarını takip etmek, işçilerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi, tarım iş araçları için, çocuk işçiliğinin önlenmesi eğitimlerinin düzenlenmesini içermektedir. Ülkemiz de 2018 yılından bu yana mevsimlik tarım işçisi çocukların okula devamlarını destekleme ve ailelerini bilgilendirici tedbirler alma konularında Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirlikli çalışmaktadırlar.

Alanyazında araştırma ile benzer bulgulara ulaşan araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Tan ve Uçar'ın (2015) yaptığı çalışmalar araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Tan ve Uçar'ın (2015) araştırmasında okul devamsızlığının nedenleri arasında çeşitli zaman dilimlerinde yapılan mevsimlik göçler, ailenin sosyo ekonomik düzeyinin düşük olması, anne-baba eğitim seviyesinin yetersiz olması, öğrencinin tarım işçisi olarak çalıştırılması yer almaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrenciler, okul devamsızlıkları sonucu sırasıyla akademik, sosyal, öz bakım ve duygusal gelişim alanlarına ilişkin öğrenme kayıpları yaşamaktadırlar. Nitekim Karaman (2013) yaptığı çalışmada, gezici ve geçici tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların sınıflarında utangaç olduklarını, kendilerini okula ait hissetmediklerini, arkadaşlık ilişkilerinde zorlandıklarını, okula ara verip tekrar döndüklerinde hissettikleri yoğun suçluluk duygusu ile akademik, sosyal ve duygusal beceri yeterliliklerinin istenilen düzeyde gelişemediğini tespit etmiştir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin okul devamsızlıklarını önlemeye yönelik görüşleri incelendiğinde en çok caydırıcı cezai yaptırımların uygulanması, çadır kentte okul/sınıf açılması, çadır kent koşullarının iyileştirilmesi ve ailelerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması, iş olanaklarının ve istihdamının artırılması, aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimlerin düzenlenmesi yönündeki fikirler ön plana çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin öğrenme kayıplarını önlemeye yönelik görüşleri incelendiğinde ise, okul içi ek çalışmalar düzenleme, okul dışı ödevlendirme ve takip, yaz telafi kursu açılması biçiminde bir sıralama görülmektedir.

Öneriler

- Ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin akademik öğrenme kayıplarını gidermeye yönelik öğretim materyali geliştirme sürecine ilişkin çalışmalar yapılabilir.
- Ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin sosyal beceri yeterliliklerini geliştirmeye yönelik uygulamalara ilişkin çalışmalar yapılabilir.

- Aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimlerin kapsamı, içeriği ve etkililiğine yönelik araştırma çalışmaları yapılabilir.
- Ailesi mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin öğrenme kayıplarını gidermeye yönelik yaz kursu/telafi eğitimi programına ilişkin araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılabilir.
- Ailelerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve çadır kent koşullarının iyileştirilmesine yönelik yürütülen sosyal projelerin etkililiğine ilişkin çalışmalar yapılabilir.

Referans

Adıgüzel, A. (2013). Kız çocuklarının okullaşma engelleri ve çözüm önerileri (Şanlıurfa Örneği). *EKEV Akademi Dergisi*, 17(56), 325-344.

Aküzüm, C., Yavaş, T., Tan, Ç., & Uçar, M. B. (2015). İlköğretim kurumu öğrencilerinin devamsızlık ve okul terki nedenleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 167-192

Alat, Z. & Alat, K. (2011). A qualitative study of parental resistance to girls' schooling. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 11(3), 1369-1373.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Baz, B. (2021). COVID-19 salgını sürecinde öğrencilerin olası öğrenme kayıpları üzerine bir değerlendirme. *Temel Eğitim Dergisi*, 3(1), 6-19. <https://doi.org/10.52105/temelegitim.3.1.3>

Creswell, J.W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd Ed.). Thousand Oaks: SAGE.

Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı 2017-2023, s.57. Erişim: https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1322/cocukisciligimucadele_2017_2023_tr.pdf

Dekkers, H. & Claassen, A. (2001). Dropouts- disadvantaged by definition? A study of the perspective of early school leavers. *Studies in Educational Evaluation*, 27, 341-354.

French, D. C., & Conrad, J. (2001). School dropout as predicted by peer rejection and antisocial behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 11(3), 225-244. DOI: 10.1111/1532-7795.00011

Hansen, A. (2003). İçerik çözümlemesi. *İletişim araştırmalarında içerik çözümlemesi* içerisinde Çev. M.S.Çebi, Alternatif yayınları. Ankara

Hoşgör, A. G. & Smits, J. (2006). Effects of family background characteristics on educational participation in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 26(5), 545-560. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2006.02.002>

Merriam, S.B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Gözden Geçirilmiş 5. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Özbaş, M. (2010) İlköğretim okullarında öğrenci devamsızlığının nedenleri. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 32-44.

Özdemir, S., Şirin, H. & Sezgin, F. (2009). Okulu terk eden çocukların ve velilerinin okul terkine ilişkin görüşleri: Nitel bir inceleme. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir. Erişim adresi: https://www.pegem.net/Akademi/kongrebildiri_detay.aspx?id=103660

Peters, O. (1992). Some observations on dropping out in distance education. *Distance Education*, 13(2), 234-269.

Karaman, Z. (2013). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve sosyal beceri yeterliliklerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kapsayıcı ve katılımcı okullar için eğitimcilere yönelik çocuk işçiliği ve ayrımcılıkla mücadele rehberi mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocukları ve eğitim. (2019) Erişim adresi: <https://goc.bilgi.edu.tr/media/uploads/2021/06/24/mevsimlikgezicitarimisciligi-egitim-rehber.pdf>

Kartal, S., & Eryılmaz Ballı F., (2020). Okul terki araştırmaları: Sistematiik bir analiz çalışması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 10(2), 257-278.

Menard, J., & Wilson, A. M. (2013). Summer learning loss among elementary school children with reading disabilities. *Exceptionality Education International*, 23(1), 72-85

Merriam, S.B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.

Şanlı, Ö. , Altun, M. & Tan, Ç. (2015). Okula devamsızlık yapan öğrencilerin devamsızlık sebeplerinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (55) , 161-177. DOI: 10.17755/esosder.91015

Şimşek, H. (2011). Lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 27-47.

Taş, A., Selvitopu, A., Bora, V., & Demirkaya, Y. (2013). Reasons for dropout for vocational high school students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(3), 1561-1565.

Tunç, E. (2011). *Self-image of high-school students having dropped out of school and supply levels of needs for counselling*. (Doctoral Dissertation Thesis). Atatürk University, Department of Educational Sciences, Program of Psychological Counseling and Guidance, Erzurum, Türkiye

Yavuz, M.(2019). *Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitimde Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Yıldız, M. & Kula, K. Ş. (2015). Öğretmenlerin öğrenci devamsızlıkları hakkındaki görüşleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 19-28.

Yin, R.K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th Ed.). Thousand Oaks: SAGE.

MEB, (2014). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Uysal, A. (2008). The arguments on school dropouts: Environmental factors. *Millî Eğitim*, 178, 139-150.

2016/5 Sayılı Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Konulu Genelge (2016, 21 Mart). Erişim: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1771.pdf>